

★ બિસ્મિહી તઆલા ★

* પ્રકાશન નં. ૧૯૮ *

બીમારપુસી

સંપાદક :

હુસન ભડકોદ્રવી

પ્રકાશન અને પ્રસારણ વિભાગ

દારુલ ઉલૂમ અરબિયહ ઈસ્લામિયહ, ભરૂચ

મહમૂદનગર, મુ.પો. કંથારીયા-૩૯૨૧૬૭

તા. જિ. ભરૂચ (ગુજરાત) ઈન્ડિયા.

બીમાર પુત્રી

આ લેખમાં હુંજૂરે અકરમ સદ્વૃદ્ધાહુ અલયહિ વ સદ્ધ-
મના તે સઘળાં ઇરશાદાતને એકત્ર કરવાનો પ્રયાસ કરાયો
છે, જે આ વિષયમાં કોઈ પણ રીતે માર્ગદર્શન પૂરું પાડે
છે. જેમ કે, ઈચાદતના અહકામ, ઈચાદતનો સવાબ, ઈચા-

હતના આઢાળ, ઇયાહતની દુઆઓ અને આ વિષેના અન્ય ઇરશાહાતે નબવી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ.

ઇયાહતનો હુકમ :

ઇયાહત યા બીમારપુર્સી વિષે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમના કેટલાક ઇરશાહાત અત્રે ટાંકવામાં આવે છે :

(૧) હઝરત અબૂ મૂસા અશઅરી (રહિ.) બયાન કરે છે કે અલ્લાહના રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે ફરમાવ્યું :

“ભૂખ્યાને ખાણું ખવરાવો અને બીમારની ઇયાહત કરો, બીમારની ખબર પૂછવા જાઓ.” (બુખારી શરીફ)

(૨) રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે ફરમાવ્યું :

“પ્રત્યેક મુસલમાન પર બીજા મુસલમાનના પાંચ હક્કો છે, જે પૈકી બે આ છે :

—સલામનો જવાબ દેવો.

—બીમારની ઇયાહત કરવી.” (બુખારી-મુસ્લિમ)

(૩) હઝરત બરાઅ ઇબ્ને આઝિબ (રહિ.) બયાન કરે છે કે અમને રસૂલે અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે બીમારની ઇયાહતનો હુકમ દીધો. (બુખારી-મુસ્લિમ)

(૪) સહાબએ કિરામ (રહિ.)માંથી જ્યારે કોઈ બીમાર પડી જતું તો હુઝૂરે અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે તેમની ઇયાહત માટે તશરીફ લઈ જતા હતા. (આદુલ મઆઈ)

બીમારપુર્સીનો સવાળ :

હંઝરત અલી મુર્તઝા (રહિ.) હુઝૂરે અકલસ સદ્દલાહુ અલયહિ વ સદ્દલમનો ઇરશાહ આ પ્રમાણે નકલ કરે છે :

“જે માણસ સાંજે કોઈ બીમારની ઇયાહત કરે છે તો તેની સાથે સિત્તેર હંઝર ફરિશ્તા નીકળે છે અને સવાર સુધી એના માટે મગફિરતની દુઆ કરે છે અને તેના માટે જન્નતમાં એક ટૂકડો નક્કી થઈ જાય છે અને જે માણસ કોઈ બીમારની ઇયાહત માટે સવારમાં આવે છે તો તેની સાથે સિત્તેર હંઝર ફરિશ્તાઓ નીકળે છે અને સાંજ થતાં સુધી તેના માટે મગફિરતની દુઆ કરતા રહે છે તથા તેના માટે જન્નતમાં ફળફળાદી અને મેવાઓનો એક બાગ મખસૂસ થઈ જાય છે.” (સુનનુ અબી દાવૂદ)

હંઝરત અનસ ઇબ્ને માલિક (રહિ.)થી રિવાયત છે :

“જેણે વુઝૂ કર્યું અને સુંઢર વુઝૂ કર્યું અને પોતાના મુસલમાન ભાઈની ઇયાહત કરી તો તે જહન્નમથી સિત્તેર વર્ષના અંતર જેટલો દૂર થઈ ગયો.” (અબૂ દાવૂદ)

હંઝરત અબૂ દુરયરહ (રહિ.)થી રિવાયત છે કે રસૂલુલ્લાહ સદ્દલ્લાહુ અલયહિ વ સદ્દલમે ઇરશાહ ફરમાવ્યો :

“જે માણસ કોઈ બીમારની ઇયાહત કરે છે અથવા પોતાના કોઈ લિલ્લાહિ ભાઈની ઝિયારત કરે છે તો અદ્દાહ તઆલા પુકારે છે કે તમે ઘણા જ સારા માણસ છો, તમારું

ચાલવું પણ મુબારક છે અને તમે જન્નતમાં ઠેકાણું બનાવી લીધું.” (મુસ્નદે અહમદ, જન્નતકી ૪૦ રાઉં-૨૯)

હઝરત સવખાન (રહિ.)થી રિવાયત છે કે નખીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે ઇરશાદ ફરમાવ્યો :

“જ્યારે કોઈ મુસલમાન પોતાના મુસલમાન ભાઈની ઇયાહત કરે છે તો તે જ્યાં સુધી પાછો ફરતો નથી ત્યાં સુધી જન્નતના ખુર્કુમાં રહે છે. પૂછવામાં આવ્યું : હે અલ્લાહના રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે ! જન્નતના ખુર્કુથી શું મુરાદ છે ? આપે ફરમાવ્યું : એનાં મેવા અને ફળ.” (મુસ્લિમ)

હઝરત બખિર (રહિ.)થી રિવાયત છે, રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે ઇરશાદ ફરમાવ્યો :

“જે માણસ કોઈ બીમારની ઇયાહત કરે છે તો તે રહમતમાં ઘૂસી જાય છે અને જ્યારે તેની પાસે બેસે છે તો અલ્લાહ તઆલાની રહમત તેને ઢાંકી લે છે.”

(કશકુલ અસ્તાર, અહમદ, બઝાર)

બીમારે ઇયાહત માટે આવનારાઓની સામે ખાવા કે પીવાની કોઈ ચીજ ધરવી નેહએ, કારણ કે હઝરત અનસ (રહિ.)થી રિવાયત છે કે એક કૌમના કેટલાક લોકો એમની પાસે ઇયાહત માટે આવ્યા તો એમણે કહ્યું : હે દીકરી ! અમારા સાથીઓ માટે કંઈક લઈ આવો, ચાહે તે એક ટુકડો જ કેમ ન હોય, કારણ કે મેં રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ

અલયહિ વ સદ્દમથી સાંભળ્યું : “મકારિમે અખલાક (સુંદર અખલાક) જન્નતના આ’માલમાંથી છે.”

(મુઅજમે અવસત લિત્તખરાની)

ખંદાની ઇયાદત એટલે અદલાહની ઇયાદત :

હંઝરત અબૂ હુરયરહ (રઠિ.) રિવાયત કરે છે કે નબીએ કરીમ સદ્દલ્લાહુ અલયહિ વ સદ્દલમે ફરમાવ્યું કે :

“અદલાહ તઆલા કિયામતના દિવસે ફરમાવશે, હે આદમ (અલૈ.)ના પુત્ર! હું બીમાર પડેલો તો તેં મારી ઇયાદત ન કરી. ખંદો અરજ કરશે, હે મારા રખ! તું રખખુલ આલમીન છે, તમામ જગતોનો પાલનહાર છે. હું તારી ઇયાદત કેવી રીતે કરત?! ”

અદલાહ તઆલા ફરમાવશે :

“તું જાણતો હતો કે મારો ફલાણો ખંદો બીમાર છે; પરંતુ તેં એની ઇયાદત ન કરી. કાશ, તું જાણતો હોત કે જો તું તે ખંદાની ઇયાદત કરત તો મને તેની પાસે પામત ! ”

(મુસ્લિમ શરીફ)

આપે જોયું કે ખિદમતે ખલ્ક-લોકસેવાના આ મહત્ત્વંત અંશનો ઠરજજો કેટલો ઊંચો છે. અદલાહ તઆલાએ ખંદાની ઇયાદતને પોતાની ઇયાદત સમાન લેખાવી છે, હાલાંકે તેની પવિત્ર ઝાત આવા તમામ તકાદાઓથી પર અને ઉચ્ચતર છે.

બીમારપુર્સીના સંઢર્ભમાં આ વાત ખાસ ઉલ્લેખનીય છે કે બીમાર માટે સ્વજન અથવા પરાયા હોવાનું કોઈ બંધન નથી. કોઈ પણ હોય, અમીર હોય કે ગરીબ, રિશ્તેદાર હોય કે ગેર રિશ્તેદાર, પરિચિત હોય કે અપરિચિત, દરેકની તીમારદારીનો અજર મળે છે.

મિઝાજ-પુર્સીની રીતભાત :

હઝરત અબૂ ઉમામહ (રદિ.) બયાન કરે છે કે બીમારની મિઝાજ-પુર્સી આ પ્રમાણે કરો કે તમે એની પેશાની પર પોતાનો હાથ મૂકો અથવા એના હાથ પર હાથ મૂકો અને એને પૂછો : તબીઅત કેવી છે ? (તિરમિઝી શરીફ)

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ બીમારની પાસે તશરીફ લઈ જતા અને તેના સિરાણે બેસી પૂછતા : “તબીઅત કેવી છે ?” (આદુલ મઆઢ, અહકામે મરિયત)

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ઇયાઢત માટે તશરીફ લઈ જતા તો બીમારની પેશાની અને નખઝ (નસ) પર હાથ મૂકતા અને જો તે કોઈ ચીઝ માંગતો તો તે ચીઝ માંગાવતા અને ફરમાવતા : બીમાર જે માંગે તે એને આપો, અગર તે ચીઝ તેના માટે નુકસાનકારક ન હોય તો. (હિસ્ને હસીન)

કદી આપ બીમારની પેશાની પર હાથ મુખારક મૂકતા, પછી તેની છાતી અને પેટ પર હાથ મુખારક ફેરવતા અને દુઆ કરતા : હે અલ્લાહ ! એને શિક્ષા દે... (આદુલ મઆઢ)

“જ્યારે તમે કોઈ બીમારની પાસે જાઓ તો તેની સાથે તેની ઠરાઝીએ ઉમર (દીર્ઘ આયુષ્ય) વિષે વાતચીત કરો, કારણ કે એવી વાતો બનનારી કોઈ ચીજને ટાળી શકવાની તો નથી. અલબત્ત, એનાથી બીમારનું દિલ ખૂશ થઈ જાય છે.” (ઈબ્ને માજહ)

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (રઠિ.)થી રિવાયત છે કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ એક ગામડિયાની ધયાહત માટે તશરીફ લઈ ગયા અને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમનો મા'મૂલ (કાર્યનીતિ) આ હતો કે જ્યારે આપ કોઈ બીમારની ધયાહત માટે તશરીફ લઈ જતા તો એને ફરમાવતા :

لَا بَأْسَ طَهُورٍ اِنْ شَاءَ اللّٰهُ

[કોઈ ખતરાની વાત નથી. જો અલ્લાહ તઆલાએ ચાહ્યું તો આ બીમારી તમારા માટે પાકીઝગી અને સલામતીનું નિમિત્ત બની જશે.]

આ સંઠર્ભમાં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમનો અન્ય એક ઈરશાદ છે :

“જ્યારે તમે કોઈ બીમારની પાસે જાઓ તો એની સાથે સારી વાતો કરો.”

હઝરત ઉમ્મે સલમા (રઠિ.) કહે છે કે જનાબ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે ફરમાવ્યું કે જ્યારે તમે બીમારની

પાસે જાઓ. અથવા કોઈ કરીબુલ મર્ગ (મૃતઃપ્રાય) માણુ-
સની પાસે જાઓ તો તેની સામે લલાઈનો કલિમહ (લલી
વાતો) ઝબાનથી કાઢો, કારણ કે તમે જે કાંઈ કહો છો તેના
પર ફરિશ્તા આમીન કહે છે. (મુસ્લિમ-મિશકાત)

હુંઝૂરે અકઠસ સદ્દેલાહુ અલયહિ વ સદ્દમના ઉપરોક્ત
ઈરશાદાતથી માર્ગદર્શન મળે છે કે :

(૧) બીમારની સાથે તેના હીર્ષ-લાંબા જીવન વિષે
વાતચીત કરો. બેશક, તમારી વાતોથી કઝાએ ઈલાહી ટળ
વાની નથી; પરંતુ બીમારના હિલને જરૂર શાંતિ-સુકૂન
અને સંતોષ મળશે.

(૨) બીમારને આશ્વાસન આપો કે અદ્લાહ તઆલાએ
આહું તો લય જેવું કશું નથી, જલદી સાડું થઈ જશે.

(૩) જ્યારે પણ કોઈ બીમારની પાસે જવાનું થાય
તો તેનાથી સારી વાતો કરો. નિરાશાજનક અને લયાવહ
વાતો ન કરો.

મુખ્તસર ઇયાદત :

ઇયાદતના વિષય પર હઝરત સઈદ ઇબ્નુલ મુસયિબ
(રહિ.)થી આ હદીષ બયાન થયેલી છે :

“અજર અને સવાબની દૃષ્ટિએ અફઝલ ઇયાદત આ છે
કે બીમારની પાસે થોડો સમય રોકાણ કરવામાં આવે.”
(ફરહુલ કદીર)

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઇબ્ને અબ્બાસ (રહિ.) ફરમાવે છે કે બીમારની પાસે ઇયાહત કરવામાં શેર અને કોલાહલ ન કરવો અને થોડું બેસવું પણ સુન્નત છે. (મિશકાત શ.)

હઝરત અનસ (રહિ.)થી રિવાયત છે કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે ફરમાવ્યું :

“બીમારની ઇયાહત માટે જનાર માણસ તેની પાસે વધુ વાર ન બેસે, કારણ કે બીમારની પાસે વધુ વાર બેસવું નાપસંદ વાત છે.”

બીમારની મુનાસિબ બીમારપુર્સી આ છે કે બીમારપુર્સી કરવાવાળો તેની પાસેથી જલદી ઉઠી જાય.

(ઉસ્વએ રસૂલે અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ)

નબીએ ઉમ્મી સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમના હિકમતપૂર્ણ-હડાપણુભર્યા ઇરશાહાત પર ચિંતન-મનન કરો. એમાં હિકમત અને બુદ્ધિના કેટલાં ખજાના છુપાયેલાં છે અને એવું કયું પાસું છે જે આપની નજરથી અદ્દશ્ય રહી ગયું હોય. ખરેખર, આપ ખત્મુલ મુરસલીન અને રહમતુલ લિલ્લાહીન છે.

ઇયાહત માનવજીવનમાં ખિદમતે ખલક (લોકસેવા)નો એક નાનકડો અંશ છે; પરંતુ અમલમાં નાનકડા, પણ અજરમાં મોટા. આ કામના દરેક પાસા ઉપર પણ આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે પ્રકાશ પાડ્યો છે. ફરમાવે છે : બીમારની ઇયાહત કરો કે આ એક મોટી ઇબાહત છે; પરંતુ તેની પાસે થોડી વાર થોલો. બીમારની પાસે ઇયાહતે જના-

રાઓનું લાખું રોકાણ મકરૂંડ (નાપસંઠ) કૃત્ય છે. વ્યવહારુ જીવનમાં આપણે નિહાળીએ છીએ કે ખરેખર, લાંબા રોકાણથી બીમારને, બીમારના ઘરવાળાઓ અને સંબંધીઓને ભારે મૂંઝવણ થાય છે.

અલખત્ત, જે એતકલ્લુક માણસને બીમાર પોતે પોતાની તસલ્લી અને આનંદ માટે એસાડવા ચાહે તો તેને વધુ સમય એસાડવામાં કશો વાંધો નથી.

ત્રીજા દિવસ પછીની ઈયાદત :

હંઝરત અનસ (રહિ.)નું બયાન છે કે રસૂલે કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ બીમારની ઈયાદત ત્રણ દિવસ પછી ફરમાવતા હતા. (ઇબ્ને માજહ, કઝોની, તખરાની)

હંઝરત અનસ (રહિ.)નું ઉપરોક્ત બયાન કે હુંઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ત્રણ દિવસ પછી બીમારની ઈયાદત માટે તશરીફ લઈ જતા હતા, શક્ય છે કે આ બયાન કોઈ ખાસ પ્રકારના બીમાર માટે હોય. આ પણ સંભવ છે કે હુંઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમના અત્યંત પ્રવૃત્ત જમાનાની આ સ્થિતિ હોય. મઠની ઝિંદગીમાં આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમના રાત-દિવસ દીનની તખલીગ, યાદે ઈલાહી અને આપની ખિદમતમાં આવતા પ્રતિનિધિ મંડળોની મુલાકાતોના કારણે આપ એહદ વ્હસ્ત રહેતા હતા. વારંવાર કાફિરોના આક્રમણો થઈ રહ્યાં હતાં. નિતનવી સમસ્યાઓ ઉપસ્થિત થતી હતી. આ સર્વ છતાંય આપ ખિદમતે ખલ્કના પોતાના આ પુરાણા અંદાઝને વળગી રહ્યા.

“ઝાહુલ મઆહ” (અહકામે મચ્ચિત)માં છે કે બીમારની ઇયાહત માટે કોઈ દિવસ યા સમય નિયુક્ત કરવું નબીએ કરીમ સદ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમની પાવત્ર સુન્નતમાંથી ન હતું; બલકે આપ રાતદિવસ ગમે તે સમયે (જરૂરત મુજબ) બીમારોની ઇયાહત ફરમાવતા હતા.

અલબત્ત, ઇયાહત માટે યોગ્ય સમયની પસંદગી પણ અત્યંત જરૂરી છે. બીમારના આરામના સમયે અથવા તેના કોઈ નિત્યક્રમ (મા’મૂલ)માં બલેલ પડે એવા સમયે જવું દુરુસ્ત નથી. તીમારદારોને પહેલેથી પૂછી લેવું બેહતર છે કે ઇયાહતનો મુનાસિબ સમય શું રહેશે.

મવલાના મુફ્તી જસ્ટિસ મુહમ્મદ તકી ઉસ્માની સા. લખે છે :

“જો કોઈ માણસથી મુલાકાત બીમાર માટે નુકસાનકારક હોય તો એવી સ્થિતિમાં મુલાકાતનો આચહ કરવો બિલકુલ નાબઘજ છે. એવી સ્થિતિમાં બહારથી જ બબર અંતર પૂછી લેવાથી અને દુઆ કરવાથી ઇયાહતની ફઝીલત પ્રાપ્ત થઈ જાય છે. બીમારને બતાવવાની ઝાઝી જરૂર નથી. જો બીમારનું દિલ ખૂશ કરવાનો હેતુ હોય તો તીમારદારોને કહી દેવું જોઈએ કે તેઓ કોઈ યોગ્ય સમયે બીમારને જાણ કરી આપે કે ફલાણે માણસ આપની ઇયાહત માટે આવ્યો હતો અને તે આપના માટે દુઆ કરે છે.” (આસાન નેકિયા)

ગેરમુસ્લિમની ઇયાહત :

બુખારી શરીફમાં હઝરત અનસ (રદિ.)થી રિવાયત છે

કે એક ચઢૂદી છોકરો હુઝૂર સલ્લેલાહુ અલયહિ વ સલ્લમની ખદમત કરતો હતો. તે બીમાર પડ્યો તો હુઝૂર સલ્લેલાહુ અલયહિ વ સલ્લમ એની ઇયાદત માટે તશરીફ લઈ ગયા અને તેને ઇસ્લામની ઠાવત દીધી. તેણે ઇસ્લામ સ્વીકારી લીધો. આપ સલ્લેલાહુ અલયહિ વ સલ્લમના સુંદર અખલાકે અને એક ખાદિમની ઇયાદત માટે તશરીફ લઈ જવાની વાતે તેને ઇસ્લામની તરફ ખેંચી લીધો.

બીમારને નમાઝની તલ્કીન :

હઝરત અબૂ હુરયરહ (રઠિ.) ખયાન કરે છે કે હઝરત રસૂલે ખુદા સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ મારી ઇયાદત માટે તશરીફ લાવ્યા. હું સૂતેલો હતો. મને પેટના દર્દની શિકાયત હતી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે મને ફરમાવ્યું : “હિ અબૂ હુરયરહ ! શું તમારા પેટમાં દર્દ છે ?” મેં અરજ કરી : “હા, યા રસૂલલ્લાહ (સલ્લેલાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) !” હુઝૂર સલ્લેલાહુ અલયહિ વ સલ્લમે ફરમાવ્યું : “ઊઠો, નમાઝ પઢો, કારણ કે નમાઝમાં શિક્ષા છે.”

(ઇબ્ને માજહ)

નમાઝને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે મુઅ-મિનની મે'રાજ લેખાવી છે અને તેને તવજ્જુહ ઇલલ્લાહ (અલ્લાહ પ્રતિ ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવા)નો ખેલતરીન ઝરીયો ગણાવી છે. અલ્લાહ તઆલાના ખંદા જ્યારે નમાઝની નિયત ખાધે છે તો દુનિયાની દરેક ચિંતાથી આઝાદ અને દરેક ગમથી એપરવા થઈ જાય છે. નમાઝમાં પઢાતી દુઆઓ,

નમાઝના ઇશારા અને હરકતો આ જ જાહેર કરે છે.

આ હદીષે પાકમાં હુઝૂરે અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે સદા સાથે રહેનાર પોતાના જલીલુલ કદ્ર સહાબી હઝરત અબૂ હુરયરહ (રઠિ.)ને નમાઝનો એક અન્ય કાયદો બતાવ્યો કે કોઈ ઠઠ્-ગમ હોય યા તકલીફ હોય તો નમાઝ માટે જિલા થઈ જાયો. અલ્લાહ તઆલા તે તકલીફને દૂર કરી દેશે, કારણ કે નમાઝમાં શિક્ષ છે.

હુઝૂરે અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમની આંખોમાં આંસુ :

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઇબ્ને ઉમર (રઠિ.)એ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમની તીમારહારીનો એક વિસ્તૃત બનાવ નકલ કર્યો છે. ફરમાવે છે :

“હઝરત સઅદ ઇબ્ને ઉબાદહ (રઠિ.) બીમાર પડ્યા. રસૂલે અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ એમની ઇયાદત માટે તશરીફ લાઈ ગયા. સહાબએ કિરામ (રઠિ.)માંથી હઝરત અબ્દુલ્હમાન ઇબ્ને ઐફ, હઝરત સઅદ ઇબ્ને અબી વક્કાસ અને હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઇબ્ને મસ્જિદ (રઠિયલ્લાહુ તઆલા અન્હુમ) આપની સાથે હતા. જ્યારે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ સઅદ ઇબ્ને ઉબાદહ (રઠિ.)ની પાસે પહોંચ્યા તો એમને બેભાન અવસ્થામાં પામ્યા. આપે (સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ) પૂછ્યું કે વક્ષાત પામ્યા છે? જવાબ દીધો : હે અદ્નાહના રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ!

ના. પછી રસૂલદ્વારે સદ્દેવાહુ અલયહિ વ સદ્દેમે રહી દીધું.”

ત્યાર બાદ હદીષના રિવાયત કર્તાનું બયાન છે કે :

“જ્યારે હાજરજનોએ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સદ્દેમને આવી હાલતમાં જોયા તો તેઓ પણ રડવા માંડયા. હુઝૂરે અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સદ્દેમે ફરમાવ્યું કે શું તમે સાંભળતા નથી? અલ્લાહ તઆલા આંખોના અશ્રુઓ પર અને હિલના રંજગમ પર કોઈ સજા ફરમાવતો નથી. (જખાનની તરફ ઇશારો કરતાં ફરમાવ્યું) અલબત્ત, આનાથી અઝાબ આપે છે યા રહમ ફરમાવે છે.”

(મુસ્લિમ, બુખારી)

હુઝૂર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સદ્દેમના પવિત્ર જીવનના આ બનાવથી આ બોધપાઠ મળે છે કે હુઝૂર સદ્દેવાહુ અલયહિ વ સદ્દેમે આંસુઓથી રડવા અને હિલથી ગમગીન થવાને એક ફિતરી અને જાઈઝ બાબત લેખાવી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સદ્દેમ પોતે પણ ગમગીન થયા અને આંખો અશ્રુભીની થઈ ગઈ તથા પોતાની ઉમ્મતને પણ આ પ્રમાણે ગમનો ઇજહાર કરવાની છૂટ આપી; પરંતુ જીલની તરફ ઇશારો કરતાં ફરમાવ્યું કે જીલ દ્વારા નીકળેલા શબ્દો અલ્લાહ તઆલાની રહમત અને કરમનો ઝરીયો પણ બને છે અને અઝાબ તથા સજાનું નિમિત્ત પણ. કલિમાતે ખેર-સારા શબ્દો અલ્લાહ કરીમની રહમતને દાવત આપે છે અને શિકવા-શિકાયતની વાતો તેના અઝાબને આમંત્રણ આપે છે.

હિન્દુ જાતિઓમાં રિવાજ હતો કે મરનારના સિરાણે અને તેની સ્મશાન યાત્રાની સાથે શોકગ્રસ્તો કાયદેસર શોક-પ્રદર્શન કરતા, એક ખાસ અંદાજમાં રડાકૂટ અને માતમ કરતા, છાતીઓ ફૂટતા, પોતાનાં માથામાં રાખ નાખતા. કેટલીક જગ્યાએ આ કામ ભાડૂતી લોકો દ્વારા કરાવાતું.

આજે પણ જહિલોમાં સ્ત્રીઓ એક બીજાના ગળે વળગી વળગીને માતમ કરે છે, આંસુ આવે કે ન આવે, ફિલ રહે થા ન રહે, પણ તેઓ ખુલ્લું અવાજે માતમ જરૂર કરે છે. એ જ કારણે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે ઝખા-નને રહમત અને અઝાબ માટે નિમિત્ત ઠરાવી છે.

ધ્યાતની મસ્તુન હુઆઓ :

ઉમ્મુલ મુઅમિનીન હઝરત આયશા સિદ્દીકા (રઠિ.)થી રિવાયત છે કે હુઝૂર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે કોઈ બીમારની પાસે તશરીફ લઈ જતા અથવા કોઈ બીમારને આપની ખિદમતમાં હાજર કરાતો તો આપ આ હુઆ ફરમાવતા :

أَذْهَبِ الْبَاسَ رَبَّ النَّاسِ وَاشْفِ أَنْتَ الشَّافِي
لَا شِفَاءَ إِلَّا شِفَاءُكَ شِفَاءً لَا يُغَادِرُ سَقَمًا

અર્થ : હે તમામ લોકોના પરવરદિગાર ! આ બીમારની તકલીફને દૂર ફરમાવી દે અને શિક્ષા અતા ફરમાવ, તું જ શિક્ષા આપનાર છે, તારા સિવાય કોઈની પાસે શિક્ષા નથી,

એવી શિક્ષા અતા ફરમાવ કે બીમારીનો કોઈ અંશ ન
છોડે. (બુખારી શ.)

ઉપરોક્ત દુઆના આ બે વાક્યો પર ખાસ ધ્યાન આપો :

(૧) અઝ્હિબિલ ખા'સ રખન્નાસ....

“ખા'સ”નો અર્થ તીવ્રતા, ઉચ્ચતા, મુસીબત, તકલીફ, નિર્ધનતા અને લડાઈ છે. (મુફરદાતુલ કુર્આન-રાગિબ). જાણે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમની દુઆ આવી રહેતી કે હે જગતના પાલનહાર! આ બીમારને ઢરેક પ્રકારની સખતાઈ, મુસીબત અને તકલીફથી છુટકારો આપ.

(૨) ઇશિક અન્તશશાફી...

હે કરીમ મવલા! શિક્ષા તારા જ હાથમાં છે. તું પોતાની કુઠરતથી બીમારને શિક્ષા અતા ફરમાવ. શિક્ષા પણ એવી કે જેના પછી કંઈ ‘સકમ’ (બીમારી) બાકી રહેવા ન પામે.

‘સકમ’ ઢરેક પ્રકારના શારીરિક રોગને કહે છે.

(મુફરદાતુલ કુર્આન-રાગિબ)

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ (રઠિ.) હઝરત રસૂલે કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમથી રિવાયત કરે છે કે જ્યારે કોઈ માણસ કોઈ બીમારની ઇલાજત કરે તો સાત વાર આ દુઆ પઢે :

اَسْأَلُ اللهَ الْعَظِيمَ رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ اَنْ يَشْفِيكَ ط

અર્થ : તે અદ્વાહ જે પોતે મહાન છે અને મહાન અર્શનો માલિક છે, હું તેનાથી સવાલ કરું છું કે તે આપને શિક્ષા અતા કરમાવે. [મુસ્તહરકે હાકિમ, સુનને અબી હાવૂઠ, તિરમિઝી]

આ ટુંકી દુઆને મોઢે યાદ કરી લો, કંઠસ્થ કરી લો.

દુઆ ન તો અરબાબને છોડી દેવાનું નામ છે અને ન તો ધલાજ તથા સારવારથી મુક્ત થઈ જવાનું નામ છે; બલકે એકમાત્ર શાફીના દરબારમાં બીમારની શિક્ષા અને તંદુરસ્તી માટે દિલના પુન્નૂસથી વિનમ્ર ઇલ્તિબા (અલ્-યર્થના) છે. આ જ કારણે તો સાત વાર પઢવાનું ફરમાવ્યું.

રહમતે આલમ સદ્દહાહુ અલયહિ વ સદ્દમે ફરમાવ્યું છે કે જો મૌતનો સમય જ હજી આવ્યો નથી તો અદ્વાહ તઆલા બીમારને આ દુઆની બરકતથી જરૂર શિક્ષા અતા ફરમાવી દે છે. [અબૂ હાવૂઠ, તિરમિઝી]

હવે આ કેવી રીતે ખબર પડે કે અંતિમ સમય આવી ગયો છે કે નહિ? જેથી શિક્ષા માંગતા જ રહેવું જોઈએ.

હઝરત સલમાન ફારસી (રઠિ.)થી એમનો પોતાનો બનાવ સાંભળો, ફરમાવે છે કે જ્યારે હું બીમાર પડ્યો હતો ત્યારે અદ્વાહના રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ

મારી ઈયાદત માટે તશરીફ લાવ્યા. હુઝૂર સદ્લલાહુ અલ-યહિ વ સદ્લમે મારા હકમાં આ દુઆ ફરમાવી :

شَفَى اللَّهُ سَقَمَكَ وَغَفَرَ ذَنْبَكَ وَعَافَاكَ فِي دِينِكَ
وَجَسَمِكَ إِلَى مُدَّةِ أَجَلِكَ ط

અર્થ : અલ્લાહ તઆલા તમારી બીમારીને શિક્ષા અતા ફરમાવે અને તમારા ગુનાહોને માફ કરી દે અને જીવન પર્યંત તમારા દીન અને તમારા બદનમાં આક્રિયત અતા ફરમાવે.

કેટલી અર્થસભર અને સર્વશ્રાહી (જામિઅ) દુઆ છે ! કેમ ન હોય, અલ્લાહના નબી સદ્લલાહુ અલયહિ વ સદ્લમની મુબારક ઝબાનથી નીકળેલી દુઆ છે. એમાં દુનિયા અને આખિરત, વર્તમાન અને લવિબ્ય, બદન અને રૂહ—મતલબ કે દરેક ચીજની દુઆ છે :

(૧) અલ્લાહ તઆલા બીમારીને શિક્ષામાં તખ્લીફ કરી દે અને તંદુરસ્તી અતા ફરમાવે.

(૨) ગફફાર-સત્તાર ગુનાહોની પર્દાપોશી ફરમાવે, નહિતર અમને દુનિયા અને આખિરતમાં અપમાન સિવાય બીજું શું પ્રાપ્ત થશે ?

(૩) અલ્લાહ તઆલા દરેક બીમારીને રૂહાની અને જિસ્માની બંને રીતે આક્રિયત અતા ફરમાવે. જ્યાં સુધી જીવમાં જીવ છે, આક્રિયત અને તંદુરસ્તી સાથે ઝિંદગી ગુઝરે.

હઝરત ઉસ્માન ઈબને અબીલ આસ (રહિ.)થી રિવા-
યત છે કે એમણે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમેને
દર્દની શિકાયત કરી, જે એમના બદનના કોઈ ભાગમાં હતી
તો રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે ફરમાવ્યું :
તમે દર્દની જગ્યાએ પોતાનો હાથ મૂકો અને ત્રણવાર
બિસ્મિલ્લાહ કહો અને સાતવાર આ દુઆ પઢો :

أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللَّهِ وَقُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا أَجِدُ وَأُحَادِرُ.

અર્થ : હું અલ્લાહ તઆલાની અઝમત અને કુદરતની
પનાહ લઉં છું, તે તકલીફની યુરાઈથી જે હું પામી રહ્યો
છું અને જેનો મને ખતરો છે.

હઝરત ઉસ્માન કહે છે કે મેં આ જ પ્રમાણે કયું તો
અલ્લાહ તઆલાએ મારી તે તકલીફને દૂર ફરમાવી દીધી-
(સહીહ મુસ્લિમ, મઆરિકુલ હદીષ)

કોઈને કંઈ અખમ, ગૂમડું યા કશી તકલીફ થતી તો
આપ એના પર હમ ફરમાવતા. જેમ કે શહાદતની આંગળી
જમીન પર મૂકતા અને પછી આ દુઆ પઢતા :

بِسْمِ اللَّهِ تَرْبَتْ أَرْضُنَا بِرِيقَتِ بَعْضُنَا شَفَى سَقِيمًا
بِإِذْنِ رَبِّنَا ط

અર્થ : “હું અલ્લાહ તઆલાના નામથી બરકત પ્રાપ્ત કરું
છું, આ અમારી જમીનની માટી છે, જે અમારા પૈકી

કોઈના થૂંકમાં લળેલી છે, જેથી અમારા બીમારને અમારા પરવરદિગારના હુકમથી શિક્ષા આપે.” પછી તે જગ્યાએ આંગળી ફેરવતા. (ઝાહુલ મઆહ, મઆરિકુલ હદીષ)

હઝરત આયશા (રહિ.)થી રિવાયત છે કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ જ્યારે પોતે બીમાર થતા તો મુઅવ્વઝાત (સૂરએ ઈખલાસ, સૂ. ફલક, સૂ. નાસ) પઢી પોતાની ઉપર હમ ફરમાવ્યા કરતા અને ખૂદ પોતાનો મુબારક હાથ પોતાના બદન પર ફેરવતા. પછી આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમને તે બીમારી લાગુ પડી, જેમાં આપની વક્ષાત થઇ તો હું આ જ મુઅવ્વઝાત પઢી આપ પર હમ કરતી, જેમને પઢી આપ હમ ફરમાવ્યા કરતા હતા અને આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમનો હાથ મુબારક આપના બદન પર ફેરવતી. (બુખારી, મુસ્લિમ, મઆરિકુલ હદીષ)

નોટ : મુઅવ્વઝાત પઢી હથેળીઓ પર હમ કરવામાં આવે. પછી તેમને માથાથી લઈ પગ સુધી આખા બદન પર ત્રણવાર ફેરવવામાં આવે. (અહકામે મશ્યત)

બીમારથી દુઆની દરખવાસ્ત :

હઝરત અનસ (રહિ) રિવાયત કરે છે કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે ફરમાવ્યું : “તમે બીમારોની ઈયાહત કરતા રહો. અને તેમને દરખવાસ્ત કરતા રહો કે તે તમારા માટે અલ્લાહ તઆલાથી દુઆ કરે, કારણ કે બીમારની દુઆ ખેશક મકબૂલ હોય છે અને તેના ગુનાહ

માફ કરી દેવાય છે.”

(અત્તરગીબ વત્તરહીબ)

આ વિષે દ્વિતીય ખલીફા હઝરત ઉમર ફારક (રદિ.)થી પણ એક હદીષ નકલ થઈ છે :

“હઝરત ઉમર ઇબ્ને ખત્તાબ (રદિ.) ખયાન કરે છે કે અદ્લા-હના રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે ફરમાવ્યું : જ્યારે તમે કોઈ બીમારની પાસે જાઓ તો તેને તમારા હકમાં દુઆ કરવાની દરખવાસ્ત કરો, કારણ કે તેની દુઆ ફરિશતાઓની દુઆ જેવી હોય છે.” (ઇબ્ને માજહ, મિશકાત શ.)

અદ્લાહુ અકબર, કયાં વહેમી લોકોની આ માન્યતા કે બીમારી એક અઝાબ છે તથા ગુનાહોની સજા અને કયાં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમની આ તાલીમ કે બીમાર પર અદલાહ તઆલાની ખાસ રહમત ઊતરે છે અને તેની દુઆ વિશેષ રીતે મકબૂલ થાય છે. આ કેટલી મોટી બશારત છે કે બીમારના ગુનાહ માફ કરી દેવાય છે અને તેની દુઆ કબૂલ થાય છે, એટલું જ નહિ; બલકે તેની દુઆ ફરિશતાઓની દુઆ સમાન હોય છે, જેથી જ્યારે કોઈ બીમાર પાસે ઇયાદત માટે જાઓ તો તેને પોતાના માટે દુઆની વિનંતી કરો. જાણે બીમારીમાં બંદો ફરિશતાઓની માફક મુસ્તજબુદ્દુઆતનો દરજ્જો પ્રાપ્ત કરી લે છે અને પોતાના પરવરદિગારના અત્યંત મુકર્રબ (નિકટ-વર્તી) બંદાઓમાં શામેલ થઈ જાય છે.

બીમારી અને ઇલાજ

હઝરત જાળિર (રઠ્ઠિ.)થી રિવાયત છે કે પ્રત્યેક ખીમા-
રીની ઢવા છે. જ્યારે ઢવા ખીમારીને અનુકૂળ આવી જાય છે
તો અદલાહ તઆલાના હુકમથી ખીમાર સારો થઈ જાય છે.
(મુસ્લિમ-મિશકાત)

સુનને અબી કાવૂદમાં હંઝરત અબુદરદાઅ (રદિ.)થી રિવાયત છે કે હંઝરત રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમે ફરમાવ્યું : બેશક, અદ્દાહ તઆલાએ બીમારી પણ ઉતારી અને ઢરેક બીમારી માટે દવા પણ પેદા કરી, એ કારણે તમે દવા કરો. અલબત્ત, હરામ ચીઝથી દવા ન કરો. (અહુલ મઆહ, અહકામે મશ્ચિત)

ઈલાજનો પ્રથમ અને તેમાં સાવચેતી :

હુજૂરે અકરમ સદ્દુદ્દાહુ અલયહિ વ સદ્દમ ખીમારીની હાલતમાં પોતે પણ દવાનો ઉપયોગ કરમાવતા અને લોકોને

ઢવા કરવાની સૂચના પણ ફરમાવતા. ઇરશાહ ફરમાવ્યો કે હે ખુદાના બંદાઓ ! ઢવા કરતા રહો, કારણ કે અદલાહ તઆલાએ એક બીમારી સિવાય ઢરેક બીમારીની ઢવા નિયુક્ત કરી છે. લોકોએ પૂછ્યું કે તે એક બીમારી કંઈ છે ? ફરમાવ્યું : અતિ વધુ ઘડપણ-ખુદાપો.

(તિરમિઝી, અઢુલ મઆહ, અહકામે મચિયત)

હુઝૂર સદ્દહાહુ અલયહિ વ સલ્લમ બીમારને નિખળાત તબીબ દ્વારા ઇલાજ કરાવવાનો અને પરહેઝ કરવાનો હુકમ ફરમાવતા.

(અઢુલ મઆહ, અહકામે મચિયત)

હરામ ચીઝોને ઢવા તરીકે ઉપયોગમાં લેવાની પણ મનાઈ ફરમાવતા અને ઇરશાહ ફરમાવતા કે અદલાહ તઆલાએ હરામ ચીઝોમાં તમારા માટે શિક્ષા મૂકી નથી.

(અઢુલ મઆહ, અહકામે મચિયત)

મોતની તમન્ના અને દુઆ કરવાની મનાઈ :

હઝરત અનસ (રઢિ.)થી રિવાયત છે કે રસૂલુલ્લાહ સદ્દહાહુ અલયહિ વ સલ્લમે ફરમાવ્યું કે તમારામાંથી કોઈ કશી તકલીફ કે દુઃખઢર્દના કારણે મોતની તમન્ના ન કરે અને ન તો મોતની દુઆ કરે. જો રોગ, પીડા અને દુઃખઢર્દથી તદ્દન જ મજબૂર થઈ જાય તો આ પ્રમાણે દુઆ કરે :

اَللّٰهُمَّ اَحْيِنِيْ مَا كَانَتْ اَلْحَيٰةُ خَيْرًا لِّيْ وَتَوَفَّنِيْ اِذَا
كَانَتْ اَلْوَفٰتُ خَيْرًا لِّيْ ۝

અર્થ : હે અદલાહ તઆલા ! જ્યાં સુધી મારા માટે ઝિંદગી બેહતર હોય ત્યાં સુધી તું મને જીવંત રાખજે અને જ્યારે મારા માટે મોત બેહતર હોય તો તે સમયે તું મને વફાત આપજે. (બુખારી, મુસ્લિમ, મઆરિકુલ હદીષ)

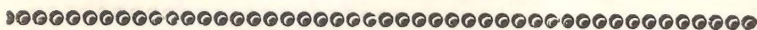
બીમારીમાં તંદુરસ્તીના સમયના આ'માલનો સવાબ :

હઝરત અબૂ મૂસા અશઅરી (રહિ.)થી રિવાયત છે કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલ્લયહિ વ સલ્લમે ફરમાવ્યું : જ્યારે બંદો બીમાર પડે અથવા સફરે જાય અને આ બીમારી યા સફરના કારણે પોતાની ઈબાઠત વગેરેના મા'મૂલાત પૂરા કરવાથી મજબૂર થઈ જાય તો અદલાહ તઆલાને ત્યાં એના આ'માલ એ જ પ્રમાણે લખવામાં આવે છે, જે પ્રમાણે તે તંદુરસ્તી કે સ્વાસ્થ્યની હાલતમાં અને ઈકામતના જમાનામાં કરતો રહેતો હતો. (બુખારી-મઆરિકુલ હદીષ)

બીમારીની હાલતમાં પઢવાની દુઆ :

જે માણસ બીમારીની હાલતમાં નીચેની દુઆ આળીસ વખત પઢશે તો જો તે મૃત્યુ પામશે તો તેને શહીદ જેટલો સવાબ મળશે અને જો સારો-તંદુરસ્ત થઈ જશે તો તેના તમામ ગુનાહ માફ કરી દેવાશે :

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ

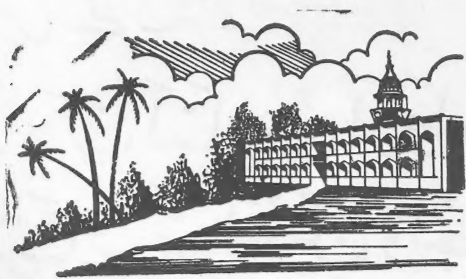

અને જો બીમારીની હાલતમાં નીચે ટાંકેલી દુઆ પઢશે
અને વફાત પામશે તો એને દોઝખની આગ લાગશે નહિ :

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ اللَّهُ أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ
لَا شَرِيكَ لَهُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ
الْحَمْدُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ
(તિરમિઝી, નસાઈ, ઇબ્ને માજહ)

સમાપ્ત

نافرمان کو فرماں بردار بنانے کا وظیفہ

اولاد یا جو کوئی نافرمان ہو اسے
فرمانبردار بنانے کے لئے حسب ذیل آیت
کریمہ ۵۰۵ مرتبہ ہر روز بعد العشاء اکیس^{۲۱}
روز تک پڑھیں، انشاء اللہ وہ فرماں بردار
بن جائیں گے۔

رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا
ذُرِّيَّتًا قَرَّةً أَعْيُنٍ وَاجْعَلْ لَنَا
لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا - (پارہ ۱۹ الفرقان آیت ۸۲)